

גורלם המר של אליחורף ואחיה: גלגולו של סיפור מארץ ישראל שירד לבבל

ראובן קיפרווסר

המאמר דן בגלגולה של מסורת סיפור ארץ ישראלית לבבל ובתמורות שחלו בה במקומה החדש. הגרסה הארץ ישראלית של הסיפור עוסקת בשאלת הגורל ובאי יכולת של בן תמותה להימלט מגורלו ומדין שנקבע לו מראש. המספר הבבלי שמר על הגרעין היסודי של הסיפור אך הוסיף לו מרכיבים נוספים וצבע אותו בגווני עזים ששאב מהתרבות הסובבת אותו. כמו כן שונתה תבנית הסיפור: הפתגם שהוזכר בגרסה הארץ ישראלית הפך למסגרת לסיפור כולו והושם בפיו של הגיבור, שלמה החכם מכל אדם. ההוספות והשינויים העניקו לסיפור משמעות פילוסופית: האדם מנוהל אל מותו על ידי מעשיו, וכל צעד שהוא פוסע בחייו מקרב אותו אל מקום קבורתו; ואף אם יחליט אדם לברוח מגורלו, מסלול בריחתו יביאו היישר אל מקום מנוחתו הסופית.

בעיון בגלגולו של הסיפור מתברר התהליך הטיפוסי של ההתפתחות הנרטיבית: העלילה הקצרה של הגרסה הקדומה של הסיפור פותחה, עוצבה, קיבלה מרכיבים חדשים, ובכללותה נשארה נאמנה לרעיון המקורי אך הוסיפה עליו. הגרסה הבבלית סופרה בסביבה שהייתה בה נוכחות של התרבות האיראנית, שהתאפיינה בכמיהה חזקה לאלמוות, ושסופרו בה סיפורים על ערים שאין בהן כניסה למוות, ושתושביהן חיים חיי נצח. המספר הבבלי אימץ מהתרבות הסובבת את המיתוס על העיר הפלאית, אך נשאר נאמן לערכי התרבות הרבנית, שלפיה מוות הוא ביטוי לרצונו של האלוהים. הסיפור הזה הוא אפוא בן כלאיים (היברידי) תרבותי, תוצר של תערובת תרבותית, וגלגולו הוא שיקוף של תמורות תרבותיות בעולמם של חכמים.

Dr. Reuven Kiperwasser, Institut für Judaistik, Freie Universität Berlin, Fabeckstr. 23-25, Berlin,
14195, Germany
reuven.kiperwasser@gmail.com